

УДК 37.0112 (477)

ЮРІЙ ЧОПИК

Івано-Франківський національний медичний університет

РЕФОРМАТОРСЬКА ПЕДАГОГІКА ЯК ОДИН ІЗ ЧИННИКІВ ВПЛИВУ НА РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ ОСВІТИ

У роботі здійснено евристичний аналіз сучасних українських наукових досліджень про вплив зарубіжної реформаторської педагогіки на розвиток української освіти. На основі аналізу дисертаційних, монографічних, статейних матеріалів виявлено основні тенденції, здобутки, прогалини та перспективи подальшого вивчення цієї проблеми.

Ключові слова: реформаторська педагогіка, «педагогіка реформ», вільне виховання, дитиноцентризм, педологія

Реформаторська педагогіка («педагогіка реформ») – це освітній рух кінця XIX – початку XX ст., який охопив більшість країн Європи та США, що об'єднав учених, педагогів, психологів багатьох країн світу в прагненні креативно реформувати національні освітні системи, які не відповідали вимогам часу, та всебічного оновлення змісту виховання на принципах гуманізму і педоцентризму. Україна цілеспрямовано, поступально, але з великими труднощами реалізує стратегічний державний курс на євроінтеграцію. Його невід'ємною складовою є модернізація змісту освіти згідно з міжнародними стандартами й вимогами. Актуальність і практична значущість заявленої в назві статті проблеми зумовлені науково-теоретичними й освітніми чинниками. Метою статті є здійснення критично-конструктивного аналізу напрацювань вітчизняних радянських та сучасних дослідників педагогіки прагматизму задля визначення ступеня дослідженості та перспектив вивчення порушеної проблеми.

Важливу роль у переосмисленні зовнішнього досвіду освіти повинна відіграти національна історико-педагогічна наука, яка займається зміною теоретичних парадигм та пошуком нових методологічних орієнтирів. Нею опрацьовано великий об'єм літератури про різні аспекти розвитку «педагогіки реформ».

Осмислення явища впливу зарубіжної реформаторської педагогіки на становлення педагогічної думки в Україні, передусім у 20-х рр. XX ст. є надзвичайно актуальним на сучасному етапі реформування національної системи освіти та її інтеграції у європейський освітній простір. Ця проблема тільки частково відображена у вступних розділах дисертацій О. Квас, Г. Кемінь, Т. Кравцової, Ю. Литвиної, С. Поліщук, та ін. тому потребує спеціального комплексного вивчення.

Аналіз літератури найкраще відображає поступ та пануючі в сучасній педагогічній науці парадигми, показав, що в одному випадку (В. Левківський, В. Кравець, О. Сухомлинська та ін.) науковці чітко показують впливи течій і напрямів «педагогіки реформ» (експериментальна, прагматична педагогіка тощо) на розвиток педагогічної думки та реформування системи освіти в Україні. В іншому випадку (О. Любар, М. Стельмахович та ін.) науковці ігнорують такі зовнішні чинники, тож генезу нових систем навчання, що запроваджувалися в Україні показують виключно у руслі українізації.

Дисертаційні роботи, які присвячені цій проблемі, умовно можна поділити на дві групи: а) роботи, присвячені впливу «педагогіки реформ» на освітні процеси в Україні показано опосередковано; б) спеціальні роботи про розвиток реформаторської педагогіки в Україні.

Серед публікацій відзначаємо роботу О.Квас (2012), де розкрито основні напрями розвитку ідеї дитиноцентризму (вільне виховання, функціональна, експериментальна, прагматична педагогіка, трудова школа) та характеризуються здобутки зарубіжних і вітчизняних представників цих напрямів. Ця праця поглиблює уявлення про поширення ідей дитиноцентризму в Україні у 1920-30-х рр., коли пріоритетного значення набули ідеї соціальної педагогіки. Вони були визнані на державному рівні та цілеспрямовано втілювалися у різних типах навчальних закладів. Учена визначає цей період як роки «взаємовпливу та взаємопроникнення», адже ідеї зарубіжної та вітчизняної педагогіки, хоча й реалізовувалися у межах різних ідеологій, мали спільну основу – дитину з її потребами, бажаннями, запитам.

Подібна за тематикою праця Т.Кравцової (2008), яка присвячена вивченню дитини в реформаторській педагогіці кінця XIX – початку XX ст. Вона розкриває творчий доробок українських і російських учених у цій сфері, їх за проблемно-хронологічним критерієм поділяє на дві групи. До першої відносить авторів, які при вивченні дитини спиралися на антропологічний підхід (В. Бехтерев, П. Блонський, П. Лесгафт, І. Сікорський, ін.); до другої – науковців 1920-30-х рр., що досліджували дитину цілісно, в її розвитку (С. Соколянський,

Я. Чепіга). Вчена виявила, що у їхніх студіях рефлексологічний підхід до вивчення дитини поєднувався з ідеями вільного виховання.

У праці С.Поліщук системно розкрито вплив зарубіжного реформаторського руху на розвиток вітчизняної педагогічної науки 1920-х рр. Відзначаємо досить високий ступінь дослідження цієї проблематики. Автор показує, як постулати його основних течій і напрямів впливали на розробку загальнотеоретичних аспектів вітчизняної педагогічної науки (визначення її предмета, завдань, місця серед інших наук, збагачення термінологічного апарату, типологія педагогічних теорій, розробка методології). С. Поліщук (2013) доводить, що при цьому не було прямого запозичення зарубіжного досвіду, а відбувався діалог між українськими та західними науковцями.

В українській науці є чимало праць з проблеми «зарубіжна реформаторська педагогіка та вітчизняна педагогіка», які присвячені їх окремим течіям і напрямам. Характер таких взаємин вчені окреслюють у двох ракурсах: через «вплив першої на другу» та через існування відносного паритету між ними. Вплив постулатів вільного виховання на українську педагогічну думку наскрізно проходить через усі студії із цієї тематики. Важливу роль в її осмисленні має праця А.Растригіної (2004). Автор здійснила комплексний порівняльний аналіз ідей вільного виховання у зарубіжній та вітчизняній педагогіці кінця XIX – першої половини XX ст., підкреслює, що вони поширювалися паралельно, хоча й мали свої особливості. Визначальною для української педагогіки вона вважає «соціальність» вільного виховання і на цій основі формулює низку важливих положень. Перше стосується його генетичного зв'язку з визвольним рухом кінця XIX – початку XX ст., коли ідея справедливої організації суспільства була перенесена в педагогіку та спричинила появу нового погляду на дитину у вигляді недоторканності її природи. Друге положення стосується різних поглядів на значення свободи у вихованні, що дозволило виокремити та схарактеризувати чотири науково- педагогічні напрями, в руслі яких розвивалися ідеї вільного виховання: вільно-гуманістичний, антропологічно-гуманістичний, соціально-педагогічний, гуманістично-релігійний. Третє положення стосується показу розвитку ідей вільного виховання у контексті педагогії як комплексної науки про дитину. В такому ключі розкрито функціонування її наукових осередків в Україні.

Праця О.Барило (2004) відзначається системним підходом до з'ясування впливу ідей вільного виховання на педагогічну теорію і практику України. Важливою заслугою автора є деталізація етапів цього процесу: у 1900-1916 рр. активізувалася творча діяльність освітян (М.Даденков, О.Музиченко, С.Русова, Я.Чепіга) під впливом російськомовних перекладів зарубіжних педагогів- реформаторів та пропаганди цієї ідеї у педагогічній пресі. Показано втілення ідей вільного виховання у документах українського уряду з реформування освіти в 1917-1919 рр. та «продовження їх реалізації» шляхом інтегрованого підходу в першій половині 1920-х рр. Автор доводить, що з 1924 р. принципи педоцентризму та індивідуалізації навчання поступаються партійно-класовому підходу, але важливі положення вільного виховання (свобода творчості, педагогічне співробітництво) залишилися в теорії і практиці, що проявилось у застосуванні методів Дальтон-плану, бригадно-підрядного та ін. Обґрунтовує позицію про співіснування парадигм трудової школи і вільного виховання.

Високий рівень наукового осмислення має розвиток педології та прагматичної педагогіки в Україні, які розглядаються не лише під кутом «зарубіжних впливів», але і як педагогічні національні феномени. Важливі методологічні аспекти цієї проблеми розкрила О. Сухомлинська (Нариси..., 1996). Вчена показала оформлення в педагогіці рефлексорного напрямку, що став основою розвитку педології. Вона розкрила генезу, міждисциплінарний характер та основні складники цієї комплексної науки про дитину, схарактеризувала основні тенденції її розвитку в Україні у 1920 рр.

Особливий інтерес для нашого дослідження становлять студії з персоналістики, де спадщина українських педагогів розглядається безпосередньо через призму зарубіжної, зокрема реформаторської педагогіки кінця XIX – початку XX ст. При цьому частина з них підготовлена у розрізі компаративістики, де зазначена проблема осмислюється під кутом зіставлення творчих ідей українських та західних діячів першої третини XX ст. З таких позицій активно досліджується життєдіяльність С. Русової, про що засвідчують і узагальнюючі монографічні праці про її педагогічну концепцію і систему виховання (Коваленко, 1998, та ін.). Окрім того, маємо низку спеціальних розвідок, у яких учені порівнюють погляди С. Русової з освітніми ідеями Дж. Дьюї, які, своєю чергою зіставляються з підходами А. Макаренка до виховання учнівської молоді (Дічек, 2005; Коваленко, 1999, ін.) тощо.

Рамки дослідження показують лише малу долю впливу на освіту в Україні «педагогіки реформ».

Таким чином, українська освіта має значний фундамент через вивчення розвитку основних течій і напрямів зарубіжної реформаторської педагогіки. Сучасна національна компаративістика пройшла складний шлях вивчення реформаторської педагогіки й теорії вільного виховання – від критичного переосмислення до диференційованого вивчення їх окремих складників та осмислення цієї проблематики на рівні наукового дискурсу.

Вітчизняні вчені відмовляються від розуміння однолінійності впливу зарубіжної на українську педагогіку, тому починають розглядати цю проблему через призму їхньої взаємозалежності й з таких позицій

відстежують як вони позначалися на процесах реформування системи освіти і поступу педагогічної думки в Україні.

Українські науковці приділили велику увагу вивченню впливів течій і напрямів «педагогіки реформ» на розвиток системи освіти в Україні. Змушені виважено й об'єктивно досліджувати цю проблему, тому сучасні науковці піднесли вивчення цієї проблеми на якісно вищий рівень, хоча окремі її аспекти досліджені нерівномірно. Найбільш ґрунтовно розкрито впливи зарубіжних ідей вільного виховання, а також педології, експериментальної і прагматичної педагогіки, гірше з'ясовано значення постулатів соціальної педагогіки та трудової школи на розвиток цих освітньо-педагогічних процесів в Україні.

Опрацювання цієї проблеми має різношаровий характер. Ми спостерігаємо за фрагментарним осмисленням впливів течій і напрямів реформаторської педагогіки на розвиток освіти в Україні. Тому ці дослідження потребують подальших спеціально комплексних напрацювань цієї проблеми, а також подальшого аналізу творчого використання ідей «педагогіки реформ» у практичній діяльності сучасних навчальних закладів в Україні.

Список використаних джерел

- Барило О. А. Ідеї вільного виховання в реформаторській педагогіці кінця XIX – першої половини XX століття: Дис. канд. пед. наук: 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / О.А.Барило. – К., 2004. – 253 с.
- Дічек Н. П. Спадщина А. С. Макаренка у контексті світового історико-педагогічного процесу XX ст. (на матеріалах англomовних джерел) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. пед. наук: 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіка» / Н. П. Дічек. – К., 2005. – 36 с.
- Квас О. В. Розвиток ідей дитиноцентризму в педагогічній теорії та практиці (друга половина XIX ст. – перша половина XX ст.) / О. В. Квас: Автореф. дис. докт. пед. наук: 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / О.В. Квас. – Дрогобич, 2012. – 32 с.
- Коваленко В. О. Проблеми демократизації виховання у філософсько-педагогічній концепції Дж. Дьюї // Наукові записки Ніжинського держ. пед. ун-ту: Психолого-педагогічні науки. – Ніжин, 1999. – С. 63–69.
- Коваленко Є. І. Освітня діяльність і педагогічні погляди С. Русової / Є. І. Коваленко, І. М. Пінчук / за ред. Є. І. Коваленко. – Ніжин: НДПІ, 1998. – 214 с.
- Кравцова Т. О. Проблема вивчення дитини в реформаторській педагогіці кінця XIX – початку XX століття: дис. канд. пед. наук: 13.00.01. – Харків, 2008. – 193 с.
- Нариси історії українського шкільництва. 1905–1933: навч. пос. за ред. О.В. Сухомлинської. – К.: Заповіт, 1996. – 304 с.
- Поліщук С. В. Вплив зарубіжної реформаторської педагогіки на розвиток вітчизняної педагогічної думки в 20-х роках XX ст.: Дис. канд. пед. наук: 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / С.В. Поліщук. – Луганськ, 2013. – 181 с.
- Растригіна А. М. Розвиток теорії вільного виховання у вітчизняній і зарубіжній педагогіці кінця XIX – першої половини XX століття: Автореф. дис. докт. пед. наук, 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / А.М.Растригіна. – К., 2004. – 41 с.
- Чопик Ю. С. Зарубіжна реформаторська педагогіка в оцінках українських науковців (друга половина XX – початок XXI століття): [моногр.] / Юрій Степанович Чопик, Інна Василівна Стражнікова. – Івано-Франківськ: НАІР, 2017. – 264 с.

References

- Barylo O. A. Idei vilnoho vykhovannia v reformatorskii pedahohitsi kintsia XIX – pershoi polovyny KhKh stolittia: Dys. kand. ped. nauk: 13.00.01 «Zahalna pedahohika ta istoriia pedahohiky» / O.A.Barylo. – K., 2004. – 253 s.
- Dichek N. P. Spadshchyna A. S. Makarenka u konteksti svitovoho istoryko-pedahohichnoho protsesu KhKh st. (na materialakh anhlomovnykh dzherel) : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia dokt. ped. nauk: 13.00.01 «Zahalna pedahohika ta istoriia pedahohika» / N. P. Dichek. – K., 2005. – 36 s.
- Kvas O. V. Rozvytok idei dytynotsentryzmu v pedahohichnii teorii ta praktysi (druga polovyna XIX st. – persha polovyna KhKh st.) / O. V. Kvas: Avtoref. dys. dok. ped. nauk: 13.00.01 «Zahalna pedahohika ta istoriia pedahohiky» / O.V. Kvas. – Drohobych, 2012. – 32 s.
- Kovalenko V. O. Problemy demokratyzatsii vykhovannia u filosofsko-pedahohichnii kontseptsii Dzh. Diui // Naukovi zapysky Nizhynskoho derzh. ped. un-tu: Psykholoho-pedahohichni nauky. – Nizhyn, 1999. – S. 63–69.
- Kovalenko Ye. I. Osvitnia diialnist i pedahohichni pohliady S. Rusovoi / Ye. I. Kovalenko, I. M. Pinchuk / za red. Ye. I. Kovalenko. – Nizhyn: NDPI, 1998. – 214 s.
- Kravtsova T. O. Problema vyvchennia dytyny v reformatorskii pedahohitsi kintsia XIX – pochatku KhKh stolittia: dys. kand. ped. nauk: 13.00.01. – Kharkiv, 2008. – 193 s.
- Narysy istorii ukrainskoho shkilnytstva. 1905–1933: navch. posib. za red. O.V. Sukhomlynskoï. – K.: Zapovit, 1996. – 304 s.
- Polishchuk S. V. Vplyv zarubizhnoi reformatorskoi pedahohiky na rozvytok vitchyznianoi pedahohichnoi dumky v 20-ky rokakh KhKh st.: Dys. kand. ped. nauk: 13.00.01 «Zahalna pedahohika ta istoriia pedahohiky» / S.V. Polishchuk. – Luhansk, 2013. – 181 s.

Rastryhina A.M. Rozvytok teorii vilnoho vykhovannia u vitchyznianiі i zarubizhnii pedahohitsi kintsia XIX – pershoi polovyny KhKh stolittia: Avtoref. dys. dok. ped. nauk, 13.00.01 «Zahalna pedahohika ta istoriia pedahohiky» / A.M.Rastryhina. – K., 2004. – 41 s.

Chopyk Yu.S. Zarubizhna reformatorska pedahohika v otsinkakh ukrainskykh naukovtsiv (druha polovyna KhKh – pochatok KhKhI stolittia): [monohr.] / Yurii Stepanovych Chopyk, Inna Vasylivna Strazhnikova. – Ivano-Frankivsk: NAIR, 2017. – 264 s.

ЧОПЫК YU.

Ivano-Frankivsk National Medical University, Ukraine

REFORM PEDAGOGIC AS ONE OF THE FACTORS OF THE INFLUENCE ON UKRAINIAN EDUCATION DEVELOPMENT

The work carried out a heuristic analysis of modern Ukrainian research on the influence of foreign reformal pedagogy on the development of Ukrainian education. On the basis of the analysis of dissertation, monographic, and article materials, the main tendencies, achievements, gaps and prospects of further studying of this problem were revealed.

It is determined that Ukrainian education strengthens its scientific foundation by studying the development of the main trends and directions of foreign reformatory pedagogy. It is noted that modern national comparativism has undergone a difficult path to study reformal pedagogy and the theory of free education - from critical rethinking to a differentiated study of their individual components and comprehension of this problem at the level of scientific discourse.

The influence of currents and directions of "pedagogy of reforms" on the development of the education system in Ukraine is being studied. The most thoroughly exposed influences of foreign ideas of free education, as well as pedology, experimental and pragmatic pedagogy, the significance of the postulates of social pedagogy and the labor school for the development of these educational and pedagogical processes in Ukraine is poorly understood.

Key words: *reformed pedagogy, «pedagogy reform», free education, child centrism, pedology.*

Стаття надійшла до редакції 12.02.2018 р.

УДК 37.018.43:002.1

ДАРІЯ ЧУМАЧЕНКО

Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, м. Київ

РОЛЬ І МІСЦЕ ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

У статті досліджується роль і місце знань з документознавства у професійній діяльності майбутніх фахівців, для чого проведено аналітичний огляд системи підготовки педагогів професійного навчання з документознавства, а також проаналізовано галузеві стандарти вищої освіти та основні положення щодо розвитку професійної освіти в Україні. Проаналізовано структуру та зміст освітнього середовища науково-предметної підготовки педагогів професійного навчання з документознавства.

Ключові слова: документознавство; фахівець з документознавства; педагог професійного навчання; бакалавр професійної освіти

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Швидкий розвиток новітніх технологій, поява нових форм і видів людської діяльності зумовлюють потребу постійного оновлення змісту, форм і методів навчання та організації навчального процесу, а постійне зростання обсягу необхідних знань вимагає інтенсифікації навчання. Тому система підготовки майбутніх фахівців коректується відповідно до вимог сучасного суспільства й освітніх інновацій.

У час загальної інформатизації всіх сфер нашого життя професія фахівця з документознавства не тільки не втрачає своєї важливості, а навпаки стає все більш актуальною. Кожного дня ми стикаємося з